

İSMAİL HÂMÎ DANIŞMEND

ADİLE AYDA

İsmail Hâmi hayatta iken, tarih bilgilerimiz onu önemsemez, küçümser, halbuki kendileri onun "Osmanlı Tarihi Kronolojisi" ne başvurmadan iki satır yazamazlardı. Bunların Danişmend'i gerçek tarihçi saymalarını ya Profesör olmayışındandı, ya da kendilerinden daha bilgin olan bu adamın aynı zamanda dilci, aynı zamanda şair olduğundandı.

Diğer taraftan, İsmail Hâmi çok güzel şiirler yazmış ve bunları çeşitli dergilerde yayınlamış olduğu halde, edebiyat tarihlerimizde kendisine, şair olarak, lâıyk olduğu yer verilmediği bir gerçektir. Çok yönlü insanın kaderidir bu...

Bence, İsmail Hâmi'nin tarihçiliğinden de, dilciliğinden de, şairliğinden de önemli olan, bütün bu sıfatlarının kaynağı niteliğinde bulunan yönü milliyetçiliği, türkçülüğüdür. Türke âşık olduğu içindir ki, onun tarihine önem vermiştir. Türk diline tutkun olduğu içindir ki, bu dilin her bir parçasını mücevherleri mahfazalara yerleştirir gibi, sözlüklere yerleştirmiştir. Türk-lük gururunu duyduğu için de, kendi milletinin ve başka milletlerin tarihinde ve edebiyatında bu gururu okşayacak, besleyecek, temellendirecek olayları, hükümleri bulup çıkarmış, ortaya koymuştur: "Garp menbalarına göre eski Türk seciye ve ahlâkı", "Garp menbalarına göre Türk demokrasisi", "İstanbul fethinin insanî ve medenî kıymeti", "Sümer - Türk birliği", "Türklük meseleleri", "Türklük ve Müslümanlık" gibi yazı ve eserleri Türklük şuurunun ve gururunun birer ifadesidir.

... Benim İsmail Hâmi ile tanışmam sevgili Şükûfe Nihal sayesinde olmuştur. Bana kaç zamandır Danişmend'in evindeki Cumartesi toplantılarında söz eder, orada karşılaştığı seçkin kimselerle yaptığı konuşmaları, tartışılan konuları, kısacası bu toplantılarda olup bitenleri anlatırdı. Bir gün dedi ki: "Danişmend'lere sizden o kadar çok bahsettim ki, rica ettiler, bir Cumartesi Adile Hanımı da getirin, dediler".

Danişmend, adını duyduğum, bir iki yazısını okuduğum, uzaktan beğendiğim bir insandı. Fakat çok hassas ve belki de biraz alıngan olduğum için, Şükûfe Nihal'in sözleri bana hakaret etkisi yaptı:

— Ben eşya mıyım? dedim.

Şükûfe Nihal Hanım önce şaşırды, fakat hemen ne demek istediğimi anladı.

— Yok yani, benim vasıtamla sizden gelmenizi rica ettiler, sizi davet ettiler.

— Benim bildiğim, davet öyle vasıtalı olmaz, doğrudan doğruya olur. Bir kere tanışmıyoruz kendileriyle... Mektupla veya telefonla davet ederlerse, başka...

Bunun üzerine, bir iki gün sonra, İsmail Hâmi Danişmend evime telefon etti. Uzunca konuştuk. Yani tanışmış olduk. O gün davet etmekle yetinmeyerek, Cumartesi sabahı ayrıca davetini hatırlattı. Ve o hafta,

kocamla birlikte, Danişmend'lere gittik.

Şükûfe Nihal'e: "Bu adam, her hafta ziyafet vermek için, nereden para buluyor?" diye sorduğum zaman, şöyle cevap vermişti:

— Maddî durumları çok iyi. Fakat servet Danişmend'in değil, hanımı Hüsniye Hanımın. Hüsniye Hanıma ilk kocasından mühim miras kalmış. Kendisi meslektaşımızdır: edebiyat öğretmeni. Zenginliğine rağmen, öğretmenliği bırakmadı.

Danişmend'lerin Taksim ile Harbiye arasındaki evlerine gittiğimizde, iç içe iki salonla bol hıncalıncı misafirle dolu idi. Salonlardan birinin bir köşesinde bir saz takımı. Bu takımdaki çalgıcılar Danişmend'lere olan sevgilerinden ve şüphesiz biraz da gördükleri bol ikramdan dolayı, ücret almadan, gönüllü olarak geliyorlarmış. Salonlardaki misafirler koltuk ve sandalyelere oturmuş gruplar halinde idiler. Holdakiler ise, ayakta idi. Bir kısmı İsmail Hâmi'nin eski öğrencisi olan Üniversiteliler, bir kısmı da ev sahibini eserlerinden, fiktirlerinden dolayı üstad tanıyan hayranları, eski tabirle "tilmizleri" idi. Ayaktaki gençler arasında geleceğin Millet Meclisi Başkanı Ferruh Bozbeyle de vardı.

Bizi kapıda karşılayan ev sahibi orta yaşlı, rengi ve yüz çizgileri bakımından klâsik Türk tipini canlandıran, manen ve maddeten güçlü görünen, gözlerinden zekâ ve irade fıskıran bir adamdı. Evin hanımı ise, kültürlü ve ince ruhlu olduğu hemen sezilen, güler yüzlü, sevimli bir hanımdı. Her ikisi misafirleri kapıda karşıladıktan sonra, salona kadar birlikte gidip onlara yer göstermeden ve ilk defa gelenleri bir iki kişi ile tanıştırmadan bırakmıyorlardı. İkram çeşitli idi: Önce, çayla, çörekler, börekler, saat 7 ye doğru içki ve mezeler. Fakat asıl ikram sohbet idi. Misafirlerin hepsi aydın, bilgin, tanınmış kişiler. Konuşmaları sanat, edebiyat üzerine, en yüksek seviyede... Atmosfer bana Fransa'nın 17 nci ve 18 nci yüzyıllarında, edebiyatın ve fikir hayatının gelişmesinde büyük rol oynayan Madame de Rambouillet'lerin, Madame Geoffrin'lerin salonlarını hatırlatıyor. Çok zevkli, fikren doyurucu, zenginleştirici bir kaç saat geçirip, tekrar gelmek niyeti ile ayrılıyoruz. Böylece Danişmend'lerin Cumartesiilerine devamla başladık. Bu, zannederseniz, 1955 yılında idi.

Tabiidir ki, İsmail Hâmi Danişmend'i bu yazıya konu yapmam, onun şairliğinden dolayıdır. Bu tarihçi ve araştırmacı çok ince duyguları dile getiren şiirler yazmıştır. Kendi imzası ile yayınlanmış şiirleri azdır. Belki şairliğin bir bilgin'e yakışan ağırbaşlılık ile bağdaşamayacağını düşündüğü için, belki de çok şahsî duyguları açığa vurmanın verdiği hicabın etkisi ile, önce "Muhti", daha sonra "Râbia Hâtun" imzaları arkasına

kişiliğini gizlemiştir. Birer örnek verelim :

**Daldıkça dalan gözlerinin bir sesi vardı.
Kalbimde o sessizce sesin ma'kesi vardı.
Mecnun hocamız beste-i Leylâyı okurken
Teşbihe değer bunlara, bilmem, nesî vardı?**

MUHTİ

**Gün doğmayıp da olsa cihan ta ebed kara,
Ateş sönüp de bilmese âlem, nedir ziya,
Gözler unutsa mahşer-i elvanı haşre dek,
Didâr-ı yarı aydın eder dil yana yana.**

Râbia Hâtun

Bu mısralardaki sanat ve zarafet meydandadır. Gerçi Danişmend'in, sanatın dozunu fazla kaçırdığı için, daha az beğendiğim şiirleri de vardır. Kendi imzasıyla yayınlanmış "Kaside" adlı şiirin aşağıdaki beyitleri gibi :

**Saçınla oynadı, kâfir sebayı kıskandım.
Değer vücuduna her dem, ziyayı kıskandım.
Temas eder gece gündüz, utanmadan, tenine,
Teneffüs ettiğin arsız havayı kıskandım.**

Danişmend

Bu mısralar Divan şiiri zevkine göre, birer inci sayılabilir. Fakat modern zevke göre, sanat yer yer sun'ilik halini almıştır. Bununla beraber, bu mısralardaki kusur sayabileceğimiz özellikler Danişmend'in şairliğine mahsus değil, bir tarza, bir geleneğe, bir ekole mahsus özelliklerdir.

Şurası muhakkaktır İki, Danişmend şiirden başka bir şey yazmamış olsa idi, edebiyat tarihlerimizde, meselâ Cemal Yeşil gibi az ve öz yazmış şairlerin arasında, kendine göre bir mevkî olurdu.

Fakat İsmail Hâmi Danişmend'in yazarlığı da çok yanlı ve çok yönlü idi, aşağıdaki satırlarda göreceğimiz gibi, kişiliği de...

1955 de mi idi, yoksa 1956 da mı, kesin olarak söyleyemeyeceğim, Aralık ayının otuz biri, yani yılın son günü bir Cumartesiye rastlıyordu. Danişmend'ler evlere telefon ederek, her zamanki gibi çaya değil, akşam yemeğine beklediklerini bildirdiler. Demek ki, yeni yılı orada karşılayacaktık. Bizim de başka programımız olmadığı için kabul ettik. O akşam her zamanki kalabalık yoktu. Yine de yirmi yirmi beş kişi kadar vardık. Çoğunluk kadınlarda idi ki, bunların Hüsnîye Hanımın arkadaşları oldukları anlaşılıyordu.

Salonda ikram edilen içki ve mezeden sonra, saat 9 a doğru sofraya geçtik. Ben ressam İbrahim Çallı ile tanınmış eski müzik uzmanı Lâika Karabey arasına yerleştirilmiştim. Herkes yerini bulup otururken, elinde rakı kadehi ile dolaşan İsmail Hâmi yan yana düşenleri birbirleriyle tanıştırmak lüzumunu gördü. İşte o sırada ben gecenin şokunu geçirdim. Ev sahibi eliyle Çallı'yı göstererek bana dedi ki :

— İbrahim Çallı ressamdır... fakat sabık ressam!
Ve yüzümdeki hayret ifadesinin tadını iyice tatmak ister gibi, içkiden hayli etkilenmiş olduğunu gösteren bulanık gözleriyle gözlerimin içine bakarak :

— Evet, ressam eskisi... posası! diye ilâve etti.
Çallı'nın yüzüne baktım. Gülüyordu :

— İçkiyi fazla kaçırınca bu böyledir, işte, dedi.

O gece Çallı'nın dünyanın en sevimli, en tatlı insanı olduğunu gördüm. O da içiyordu amma, içtikçe sevimlileşiyordu. Kendisiyle sanat, sanatçı gibi konular üzerine yaptığımız konuşmayı ömrüm boyunca unuttum. Biraz önce en ağır hakaretleri yemiş bir insana benzemiyordu. Dedi ki :

— Danişmend'in dilindekilere bakmayın. Beni sever. Kendisi çok çalışkan olduğu için, herkesin öyle olmasını ister. Beni beğendiği için de, yeni eserler vermeme, zamanımı boş geçirmememi ister.

Bir iki yudum rakı aldıktan sonra, devam etti :

— Ben ise sanatın ilhama bağlı olduğuna inanırım. Gençliğimdeki bir çok eserlerimi içimden beni iten bir güce uyarak yaptım. Kafamın içinde gördüğüm tabloyu, tuvale teslim etmedikçe, rahat edemezdim. Şimdi ise böyle bir istek duymuyorum. Duysam bile, kırk yılda bir. Hem geçeği olduğu gibi kabul etmek lâzım. Bugün sanat kudretim 20 yıl önceki gibi olamaz. Neden "Çallı'nın son eserleri zayıftır" dedirteyim? Varsın Danişmend gibiler bana tembel desinler...

Ben bir yandan dinliyor, bir yandan da içimde, bu kuzu gibi adama çatan Danişmend'e karşı, bir isyanın yükseldiğini hissediyorum. Gece yarısı olup, kadehlerimizi tokuşturduğumuz zaman bile, çelişkili duygular içindeydim, bizi ikramlara ve hediyelere boğan ev sahibine karşı...

Daha sonra, bir iki samimî ahbaba İsmail Hâmi'nin yılbaşı gecesini Çallı'ya saldırışını anlattım. Dediler ki :

— Öyledir... Kırıcıdır!

Ruh biliminde saldıricılık ("aggressivité") daima bir takım ruhî sebeplere, "trauma" lara bağlı bir eğilim sayılır.

O yıllarda da, daha sonra da, bazen düşünmüşümdür : "Refah içinde yaşayan, etrafı dostlar, hattâ dalkavuklarla çevrili, şöhrete kavuşmuş bir insan olan Danişmend'deki kırıcılık neden, hangi ruhi sebepten ileri geliyordu?" Ve bunun tohumlarının biyografisinde aranması gerektiğine kanaat getirdim. Neden mi?

Çürkü, 20 yaşlarında iken, mükemmel arapça ve fransızca bilen, kalemî ile tanınmağa başlayan, Mülkiye mezunu parlak bir gençtir. Danişmendoğullarındandır. Anadolu'da ilk Türk devletlerinden birinin temelini atan ve 700 yıldan beri soy kütüğü bilinen bir sülâledendir. Bu sülâlenin kurucusu, efsane ve destan kahramanı Danişmend Gazi'nin oğlu İsmail'in adını taşımaktadır. Şüphe yok ki, böyle bir ailenin çocuğu Batılı milletlerden birinin bir ferdi olsa idi, ya Prens olurdu, ya da Kont... Bu düşünce şimdi benim zihnimden geçiyor da, durmadan "Garp menbalarını" inceleyen Danişmend'in zihninden hiç geçmedi mi dersiniz?

Her ne ise, genç İsmail Hâmi Mülkiye'den çıkar çıkmaz, bugünkü deyimle Üniversite hocası olur. Bir müddet sonra da, Bağdat Hukuk Mektebi Müdürlüğüne tayin olunur ki, bu görev bugünkü Hukuk Fakültesi Dekanlığı karşılığıdır.

Sonra ne olur? 1918 de, yani genç adam 26 yaşında iken, fikirlerinden ve yazılarından dolayı görevinden atılır. O tarihten sonra da, kendisine hiç bir resmî vazife verilmez. Hayatının sonuna kadar devlet mekanizması ve devlet bütçesi dışında kalır. Geçimini kalemi ile veya özel yollardan sağlar. Ömrü boyunca, kendisindeki zekâ, kültür ve bilginin onda biri olmayan Profesörler, Dekanlar, Milletvekilleri genel müdürler ona tepeden bakarlar... Böyle bir kadere uğrayanların çoğu kırılır ve kırılma neticesi kişilikleri ezilir, silinir.

İsmail Hâmi'de tepki başka türlü olmuştur: kırıldığı için kırma ihtiyacı duymuştur. Bu, kendisinden hiç bir zaman şüphe etmeyen ve aşağılık kompleksinin tam tersi olan üstünlük kompleksine sahip olanlarda çok defa görülen tepkidir. Aslında, çok kimsede bulunan üstünlük duygusu ("sentiment de supériorité") ancak çevre tarafından red ve inkâr edilirse kompleks halini alır.

Bu kompleksin başka bir adı da vardır: "complexe de frustration", yani "haklı yenmişlik kompleksi". Bu kompleks insana her türlü beklenmedik şeyi yaptırır.

... Yukarıda İsmail Hâmi Denişmend'in Râbia Hâtun imzasıyla yayınlanan şiirlerinden söz ettim. Burada açıklamalıyım ki, Râbia Hatun meselesi sadece bir müstear isim, bir mahlas, yani ebedî imza meselesi değildir. Râbia Hatun olayı edebiyat tarihimizde yer alan veya alması gereken bir edebî olaydır.

Bilindiği gibi -belki de bilinmediği gibi- Arapların İslâmîyet devrindeki ilk büyük şairlerinden biri, şiir-

lerine aşk-ı ilâhîyi konu yapmış, Râbia adlı, Basralı bir kadın şairdir. Hicrî ikinci yüzyılda yaşamıştır. İsmail Hâmi onun adı yanına "Hâtun" kelimesini ekler ve sözde bu adı taşıyan ve 13 üncü yüzyılda yaşamış olan bir şaireyi kendisinin keşfettiği iddiasını ortaya atar. Râbia Hatun imzalı ilk şiirler bu iddia ile yayınlanmıştır.

Hikâyenin dikkat çekici yanı şudur ki, bu şiirler ve bu iddia edebiyat dünyamızda büyük ilgi uyandırır. Her taraftan tebrik, takdir, alkış yükselir. Tanınmış yazarlarımız Râbia Hatuna methiyeler döşerler. Tabii işin aslı anlaşılınca kadar...

Râbia Hatun olayı münasebetiyle, İsmail Hâmi için yalancılıktan, sahtekârlıktan bahsedilmiştir. Bence bu teşhis yanlıştır. İsmail Hâmi'nin yaptığı, Fransızların "mystification" dedikleri şeydi. Ne demek "mystification"? Özur dileyerek tercüme ediyorum: Başkalarını aptal yerine koymak... Başkalarını, yani aydın geçinen cahilleri...

Bunu nasıl yapmasını ki, aydınlar kitlesi kendi hakkını yemeğe devam etmekte idi: Daha yeni yeni, 1953 de, bunlar kendisini Fetih Cemiyeti Başkanlığından atmak için binbir entrika çevirmişler ve başarı sağlamışlardı. Halbuki, bu iş için, varmış idi kendisinden daha yetkili biri?

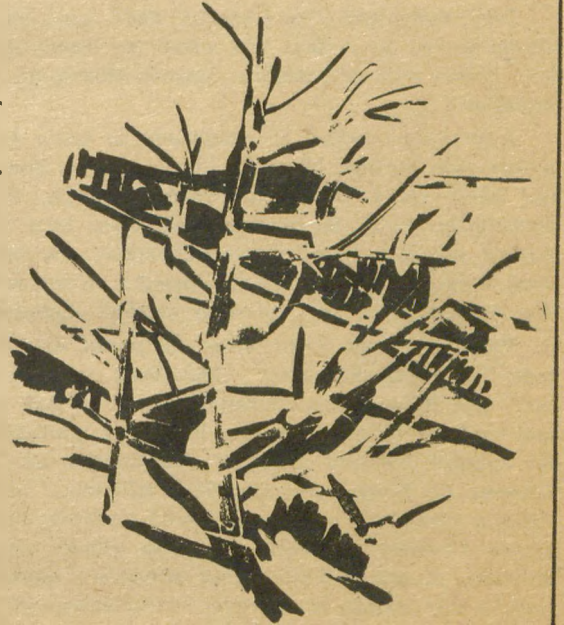
Râbia Hatun olayı iki aşamalıdır. Râbia Hatun'un Râbia Hatun olmadığı anlaşılınca, İsmail Hâmi, yılmayıp, bir ikinci şaka veya alay denemesi yapar. Râbia Hatun imzasıyla yayınlanan şiirlerin yüzyıllar önceki bir şaireye değil amma, genç yaşta ölmüş ve Müşir

S O N E

**Afganistan'da, Hindikuş dağlarında bir ölü,
Ölünün gözleri bir buzlu camdır, Kuzey'e bakar.
Isı tam eksi otuz, donduruyor ayaz ve kar,
Gönüllü geldi "mücahit" Gaffar, dondu gönüllü.**

**Hindikuş dağları geçit vermez karla örtülü,
Oysa çıkmaz sokaklarda görülecek çok işler var.
Yollar var yürünecek: Kâbil, Heraç ve Kandehar..
Vurun bre gümbürdesin hürriyet denen türkü.**

**Kayalar çığlık çığlığa ve Hayber'de yüzbin can,
Dokuzyüz seksen'e doğru bir Aralık gecesi
Atılmış safra gibi dökülüyordu sınırdan;
Geceyi giysi yaptı, öleyazdı nicesi.
Küçüktü ama hürdü Afgan, henüz çırpınamadan
Apensiz ve acımasız indi ayı pençesi!**

Kaya Özsezgin

Fuat Paşa'nın torunu olan, Hüsniye Hanımdan önceki kendi eşine ait olduğunu iddia eder. Bu, resmen radyolarla ilân edilir. Buna da inananlar, kanalar çıkar. Tasavvur edilebilir ki, Danişmend'in için için duyduğu zevk sonsuzdu. "Frustration" duyguları, perakende, şunu bunu kırıp, şuna buna tahakküm edip değil, toptan tatmin edilmişti.

* * *

Tahakküm deyince aklıma geldi.: Danişmend'lere yaptığım son ziyareti de, biraz konu dışı olmasına rağmen, burada anlatmalıyım.

...Zannedersem 1957 yılı sonbaharının bir Cumartesi idi. İsmail Hâmi bizi kapıda karşıladıktan sonra, elimi bırakmayıp beni kenara çekti ve şöyle dedi :

— Şimdi sizi hanedandan prenseslerle tanıştıracagım, lütfen ellerini öpün!

Ben hayretle :

— Niçin? dedim.

— Çünkü onlar eski Padişahlarımızın kerimeleridir.

— Hayır, İsmail Hâmi Bey, ben bazı yaşlı hanımların elini öperim amma, bir kadının elini prenses olduğuna için öpmem. Ben Cumhuriyetçiyim.

Böyle cevap vermişim Danişmend'e... "Verdim" demeyip, "vermişim" deyişimin sebebi şudur ki, bana bu sözleri harfi harfine, bugün hayatta olan ve arada bir görüştüğümüz Hüsniye Hanım hatırlattı. Meğer kocası ile konuşmamıza kulak misafiri olmuş.

İsmail Hâmi benim red cevabım karşısında önce hayretle yüzüme baktı. Sonra, öncekinden daha âmire ne bir sesle :

— Olmaz, ayıp olur, öpeceksiniz, dedi. Ve beni salona götürüp yan yana oturmakta olan Ayşe Sultan ve Sabiha Sultan'la tanıştırdı. Sabiha Sultan'ın yanında yer gösterdi.

Tabii, Sultanların elini öpmedim. Fakat şunu itiraf edeyim ki, her iki sultana tam anlamı ile hayran kaldım : birinin zekâ ve asaletine, ötekini kibarlığına ve zarafetine...

Ayşe Sultan babası II. Abdülhamid'in kadın kılığındaki canlı portresi idi sanki : aynı yüz, aynı burun, aynı bakış. Hattâ, boyununun kısalığı sebebiyle, aynı kamburumsu duruş. Bu benzeyiş dolayısıyla, önce yanımdaki prensese hitap etmem gerekirken, onu atlayarak, Ayşe Sultan'la konuşmağa başladım ve babasına olan benzeyişinden söz etmekten kendimi alamadım.

Tepeden tırnağa kadar vekar ve asalet olan bu kadın "Ne zaman döndünüz?", "Memleketi nasıl buldunuz?" gibi basma kalıp sorularına hayatı anlamış, insanî zaafı toptan bağışlamış insanlarda görülebilecek hoşgörü, tevekkül ve felsefî diyebileceğim bir gülümseme ile cevap veriyordu. Hep "Bilirsiniz..." diye başlayan cümlelerle sanki son 35 yıllık tarihimizi özetliyordu. Kendisini dinlerken, ona karşı içimden derin bir saygı duygusu yükseldi. Dinç olmasına rağmen, yaşlı idi de. Aslında, İsmail Hâmi işe karışmasa idi ve prenses olduğunu bilmese idim, her halde, bu muhterem yaşlı hanımın elini öpmüş olacaktım.

Artık yanımdaki Sultana hal hatır sorma zamanı gelmişti. Padişah Vahdettin'in kızı Sabiha Sultan sa

dece giyinişinde değil, hareketlerinde, konuşmasında da son derece zarif bir hanımdı. Kırk beş, kırk altı yaşlarında görünüyordu. Halbuki sonradan 64 yaşında olduğunu öğrenecektim. İlgimi göstermek için prensese bir takım sorular soruyordum. Bu arada şunu sordum :

— Babanız kaçtığı zaman, siz de yanında mı idiniz?

"Kaçmak" kelimesini kullanır kullanmaz pişman oldum. Fakat olan olmuştu. Bir müddet cevap vermedim. Sonra, kibarca :

— Hayır efendim, biz İstanbul'dan iki sene sonra ayrıldık dedi.

Beş on dakika başka konular üzerinde konuştuk. Sonra, sustuğumuz bir sırada şöyle dedi :

— Nedense rahmetli pederimin Türkiye'den ayrılışını hep kaçış şeklinde kabul ediyorlar. Halbuki Mustafa Kemal'e hareket serbestisi vermek, onun işini kolaylaştırmak için ayrıldı o. Hazinesinden beş kuruş almadan... Daha İstanbul'da iken, Mustafa Kemal'in teşebbüs ve muvaffakiyetlerine ne kadar sevindiğini ben yakından biliyorum.

Duyduğum veya bir yerde okumuştum ki, Almanya seyahati sırasında, Vahdettin Mustafa Kemal'i o kadar beğenmiş ki, onu kendine damat yapmak istemiş. Mustafa Kemal'e vermek istediği kızı sakın bu güzel ve zarif hanım olmasındı?

Ben Danişmend'lerin Cumartesi toplantılarına devam etmeğe başlayınca, dostlardan şöyle diyenler olmuştu :

— Niye gidiyorsunuz Danişmend'lere? Adam Cumhuriyet düşmanı. Evi monarşistler, saltanatçılar yuvası..

Ben bu sözleri gülerek karşılamıştım ve beni uyarılara şöyle demiştim :

— Saltanatçılık bugün Türkiye Cumhuriyeti için bir tehlike olmaktan çıkmıştır, Ülkemizde Cumhuriyet rejimi yerleşmiştir. Hem kim kaldı ki, Osmanlı hanedanından? Cumhuriyeti yıkmak için fiili harekete geçilmedikçe, fikir plânında saltanatçı olmak bir suç değildir. Şu da bir gerçektir ki, İngiltere, Hollanda, Danimarka, İsveç, Norveç gibi Avrupa'nın en demokratik devletleri monarşi rejimini muhafaza etmişlerdir. Esasen, Fransa gibi, Almanya gibi Cumhuriyet rejiminde olan memleketlerde bile, monarşist çevreler vardır. Bunlar bir hayali taht adayı etrafında toplanır, evcilik oynar dururlar. Millet onlara gülüp geçer. Varsın, bir Osmanlı tarihi uzmanı olan Danişmend de masum fanitezisini sürdürsün.

Ayşe Sultan ve Sabiha Sultan'la tanıştığım günden sonra Danişmend'lere bir daha gitmedim. Orasının bir monarşist yuvası oluşundan dolayı değil, İsmail Hâmi Bey'in misafirlerine kumanda etmeğe kalkmasından dolayı... Nitekim, bir müddet sonra da, Hüsniye Hanım'ın, kocasının kendisine karşı değilse bile, başkalarına karşı olan haşin tavırlarına dayanamayarak bosandı.

... İşte, değerli bir tarihçi olduğuna hiç şüphe olmayan, şair olarak da nefis parçalar bırakmış bulunan İsmail Hâmi Danişmend'in, kişiliği ve çevresi hakkında ne hatırladımsa, sıraladım.

Aslında bunlar dedikodumsu, önemsiz şeylerdir. Çünkü kişilik geçici, yazarlık kalıcıdır.

